

Gregor z Nazianzu: O povrchnosti telesného človeka (I,II,15)

Erika Brodňanská, Filozofická fakulta PU, brodkovia@gmail.com

Kým som bol? Kto som? Kto zo mňa v dohľadnej dobe zas bude?

Kamže Ty večitý Bože vyzdvihneš stvorenie svoje?
Ničotnosť naša ak čímisi je, ako sa nazdávam, veľkým,
darmo my smrteľní ľudia dvíhame obrvy pyšne.
Toľkým len ak by sme boli, jak bolo zjavené mnohým,
netúžim vlastniť nič viac po tom, čo život svoj stratím.
Teľa keď opustí bezpečné útroby matere svojej,
okolo rodičky skacká, sladké jej vemenó saje.
Trojročné dvíha už jarmo a bremeno záprahu ťahá,
mohutnosť šije sa stretá so silou ukrytou v šiji.
Jelenček s jagavou srst'ou, keď vyklzne z matkinho lona,
naskutku k nohe jej blízko vlastnú si pritíska nohu,
uniká pred psami lačnými po krvi, pred rýchlym koňom,
úkryt si na stráňach hľadá, v krovinách hustých sa skrýva.
Avšak keď medvede, levy či plemä tiež divokých prasiat,
vetrami šľahaný tiger alebo leopard silný
zbadajú mihnutie železa¹, na mieste srst' sa im zježí,
srst' sa im zježí a oni rútia sa na silných lovcov.
Nedávno holánik neschopný lietat' už zakrátko plachtí,
vysoko nad hniezdom víri krídlami nesmierny vzduch.
Žltavá včela zas opúšťa skrýšu a namiesto nej si
obydlie buduje sama, potomstvom sladkým ho plní.
Všetko to plodom je jedinej jari, keď poživeň všetkým
sama od seba sa dáva, hostinu predkladá zem.
Nebrázdia nevlúdne more a nemusia orať a siať,
nemajú nijakých správcoV, kelnerov nemajú tiež.
Perute chovajú rýchleho vtáka a údolia zvera,
unúvať musia sa málo, obávať každučký deň.
Ohromný lev, ktorý rozkmásal zviera, čo zahubil predtým,
štíti sa, ako som počul, zostatkov zo svojich hodov.
Niekedy hostí sa deň každý druhý a niekedy zase
chlípe len vodu a ťažko ukladá žalúdku mieru.
Starat' sa nemusia; o toľko ľahší je život ich pre nich:
uprostred konárov, skál, domov vždy po ruke majú.
Zdraví a nezlomní, krásni; keď ich však oslabí neduh,
sotva im bojovný dych zdrveným uchváti smrť.
Okolie nezvykne v slzách sa topiť a v trúchlivých nelká
nápevoch, ba ani blízki z hlavy si nešklbú vlasy.
Vážnejšiu myšlienku vypoviem: hynú tu necítiač hrozbu,
zvieratá netrnú strachom, keď musia opustiť svet.
Všimni si teraz tiež biedny rod ľudí, jak smieš tento nazvať,

¹ zbraň

popravde nepoznám nič krehkejšie ako je človek.
Miazgy som potomkom, na svet ma v bolestiach priviedla matka;
chovaný rodičmi bol som s námahou trpkou a mnohou.
Mama ma, plod drahý, nosila v náručí; zakrátko ale,
hoci ma trápila bolesť, skĺzol som do prachu zeme.
Nato som štvornožky po zemi liezol a nato zas hore
v neistej chôdzi sa zdvihol, rukami istený tajne.
Nato sa myseľ mi rozžala stopami tichého hlasu.
Nato zas v područí slov slzy som prelieval neraz.
Vo veku dvadsiatich rokov som pozbieral odvahu, mnohým
útrapám v ústrety vyšiel, s'aby už víťazom bol som.
Iné ma trápi však: čosi už prešlo, no súženie d'alšie
zakúsiš kráčajúc žitím, dobre to, duša mi, vedz:
vláčiť ťa nesmierne budú či divoké prúdy či more
vzdúvané búrlivým vetrom z tejto i onakej strany.
Veľmi mnou otriasa nerozum vskutku, no nepriateľ démon
vniesol do nášeho žitia iné aj početné zlá.
Ak by si strasti a radosti, koľko len ponúka život,
odvážil na miskách váh, vážky tie vyvážiac v strede,
miska, čo nemálo pokleskov niesla, by klesla hneď k zemi,
naopak, nesúca dobro, rýchlo by nahor sa vzniesla.
Potýčky, šírava mora a poľnosti, lupiči, drina,
vlastníctvo, odhady daní, finančné úrady, dražby,
rétori, knihy a sudcovia, zločinný správca, to všetko
hračky sú života, ktorý smutný je, ľúlosti hodný.
Všimni si, koľké má potechy: sýtosť a hojnosť a piesne,
žarty a žiarivé hroby, plné vždy mŕtvolných kostí²,
zásnubné dary a manželstvo, manželstvo d'alšie, keď zaniklo prvšie,
nevera, neverných vraždy, deti - tá rodičov tieseň,
spanilosť, pochybná láska a hanebnosť, zlo bezo strachu,
starosť o úspešné deti, útrapy nešťastných v deťoch,
hojnosť a chudoba, dvojaká pohroma, hýrivosť, ťarcha:
hodená rukami mladých naspäť sa loptička vracia.
Toto keď vidím, ja vskutku sa umáram v duši, bo v každom,
seba čo k najlepším radí, vládu nad dobrom má zlo.
Neplačeš počujúc, koľké len útrapy prestáli starší?
Neviem, či schvátia ťa slzy, zvediac to, alebo smiech.
Taká vec stala sa kedysi dvojici rozvážnych mužov,
jeden z nich nad všetkým plakal³, druhý sa všetkému smial⁴:
Trójania s Achájmi ako sa navzájom zrážali v bojoch,
ako si neviestky vinou navzájom márnili život.
Takisto udatní Aetoli s Kurétmi merali sily
o hlavu divého kanca, prasacie štetiny jeho.⁵
Z potomkov Aiaka, chválených v hymnoch, jedného zabil
nepriateľ šílenou rukou⁶, druhého jeho však chlípnosť⁷.

² Porov. Mt 23,27.

³ Alúzia na filozofa Hérakleita.

⁴ Alúzia na filozofa Démokrita.

⁵ Porov. Homér Ilias IX, 529-549.

⁶ Alúzia na jedného z najväčších hrdinov Trójskej vojny, Achillea.

Héraklés, víťaz nad všetkými, veľkú požíval slávu,
 predsa však podľahol šatu, ktorý mu požieral telo.
 Osudu zlému sa nevyhli Kýros a kráľ ani Kroisos,
 ba ani viacerí z našich, ktorí len včera tu vládli.
 Teba zas premohlo, potomok hadí s neskrotnou myslou,
 víno, Alexander, keď celú už prešiel si zem.⁸
 Líšia sa nebohí? Ten istý popol a samé len kosti:
 hrdinský Atreov syn⁹ tak ako žobravý Iros¹⁰,
 sluha môj tak ako Konštantín cisár a ktokoľvek v núdzi
 tak ako majetný ktosi; líši sa len a len hrob.
 Takto to na zemi chodí. Kto mi však povie, jak inde?
 Koľko len posledný deň pášucim neprávosť núka:
 hučiaci oheň a príšerné temno a od svetla príliš
 vzdialeným červa, čo nedá zabudnúť na našu necnosť.
 Lepšie by, nehodný, bývalo, keby si neprešiel bránou
 života, keď si už prešiel, keby si zahynul celý,
 tak ako zvieratá, než aby musel si toľké tu znášať
 útrapy, potom však trest horší než to, čo tu znášaš.
 Kdeže mám slávu prvorodeného? Zhynula s jedlom¹¹.
 Kdeže je Šalamún múdry? Žena ho premohla jeho.
 Kdeže je ten, ktorý do počtu dvanástich náležal, Judáš?
 Vskutku pre mizivý zisk nechal sa zahaliť temnom.
 Kristus kráľ, prosím ťa, poskytni zaraz na neduhy lieky,
 pozdvihnúť stade bys' mohol, Blažený, svojego sluhu.
 Ľudia len jediné dobro a jediná istotu majú,
 nádeje v nebeský život, pre tie ja sotva čo dýcham.
 Ostatných dobier mám prehojnú mieru. Koľko len zem ich
 unesie, všetky ja túžim zanechať ľudskému rodu:
 otčinu, cudziu tiež krajinu, stolce i slávu bez trónu,
 blízkych i neznámych ľudí, úctivých k Bohu i zlých,
 priamych i strojacích úklady, tých, čo sa v očiach im závišť
 nezračí, i čo im vnútro stravuje nenávisť zhubná.
 Iní nech tešia sa z radostí života. S chuťou im ujdem.
 Beda mne biednemu! Život robia mi pridlhým strasti!
 Dokedy hnojisko ešte mám znášať? Tak ako všetko
 vznešené v živote našom, dvojsečnou zbraňou je milosť
 prijať a zahodiť prídel, čo deň po dni dostane každý.
 Trošku len získava hrdlo, ostatné všetko je stoka.
 Zima a leto zas, striedavo obdobia jesene, jari,
 striedanie nocí a dní – dvojaké obrazy života.

⁷ Alúzia na Aianta (Oileovho syna), ktorý sa po páde Tróje zmocnil Priamovej dcéry a Palladinej kňažky Kassandry a zneuctil ju. Pallas Athéna mu následne pri návrate domov od Tróje spôsobila smrť. Ide tu pravdepodobne o *lapsus memoriae* Gregora z Nazianzu. Aiakov vnuk Aias, takisto hrdina Trójskej vojny, zahynul totiž vlastnou rukou, keď nezískal výzbroj mŕtveho Achillea.

⁸ Alexander Macedónsky. Plutarchos tvrdí, že jeho skutočným otcom bol Zeus a nie Filip II., ktorý sa bál manželky Olympie a jej sklonu spať s hadmi. Alexandrovu smrť zrejme spôsobila telesná slabosť vyplývajúca zo zranení v bojoch a prehnanej konzumácie vína.

⁹ Agamemnón.

¹⁰ Žobrák, ktorý sa bil s Odysseom po jeho návrate od Tróje na rodnú Ithaku.

¹¹ Adam a rajské jablko.

Ničím ma prekvapiť nemôžu obloha, zeme kruh, more,
svetlá, čo na mieste stoja, ani čo dokola krúžia¹²;
tých som sa nabažil. Iný mi život a svet, prosím, udeľ,
pre neho trpiac ja všetky útrapy ochotne znesiem.
Kiež som bol zomrel, keď uložil si ma do matkinho lona,
len som sa narodil, hneď temno mi vohnalo slzy.
Aký to život? Ja do hrobu smerujem vyskočiac z hrobu;
no a po tryzne ma bude bezcitne stravovať oheň.
Samotné toto, čo prežívam, prúdom je bystrého toku,
večne čo uniká a opäť sa navracia späť,
v sebe čo nemá nič stále; to celé je prachom, čo oči
halí mi, aby som padol ďaleko od Božej žiary,
dokola po stenách hmatal a neisto tu a tam blúdil.
Kiež by som nohu von mohol vytiahnuť z hrozného bytia.
Myšlienku istú si vyrieknuť trúfnem; vskutku je človek
jednou z tých zábaviek Boha, ktoré sú slávené v mestách.
Cudzí je navrchu zovňajšok, ak ho však, stvorený rukou,
odnímeš, ostych ma premkne, zrazu že javím sa iný.
Také sú životné osudy úbohých ľudí, čo starosť
majú o nejasnú nádej. Všetko to máte na krátko.
Ja ale, ktorý som uchopil Krista, neskončím nikdy
rozpájať okovy bytia, ktoré ma na zemi púta.
Jeden som, predsa však dvojaký; odtiaľ kým pôvod má moja
telesná schránka a preto k vlastnej aj zemi sa skláňa,
duša je vanutím Božím a nadmieru vrúcne si želá
lepší mať podiel na veciach, ktoré sa týkajú neba.
Dráhu jak svoju má prameňa prúd, tak i planúci oheň
jedinú nemennú cestu pozná a do výšky skáče.
Človek je význačný tak ako anjel; ak na obraz hada
odskočil, odtiaľ nech ide, starobou poškvrený.
Kňazi, ó, tešte sa; ja som už mŕtvy; nebude vás už,
bezbožní susedia, strach predou mnou, kedys' jak, kvárit'.
Sami si zamedzte prístup do príbytku večného Kráľa;
ja ale opúšťam všetko, nechávam si iba jedno:
kríž, ktorý nesiem, ten žiarivý stĺp môjho života. Ak však
vznesiem sa odtiaľ a dotknem nebeských obiet, čo závišť,
stvorenú neprávosť, neznajú, ak to tak povedať môžem,
za tých, čo závidia, bez závidosti modliť sa budem.

¹² Hviezdy a planéty.